

УДК 372.81...811.161.2

Г.О. Очкань, Немирів, Україна / G.O. Ochkan, Nemiroff, Ukraine

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ВНЗ I-II РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

Анотація. У статті обґрунтовано важливість соціокультурного розвитку особистості студента на заняттях української мови. Схарактеризовано специфіку й особливості сучасних занять, зосереджено увагу на інтерактивних методах навчання, які уможливають соціокультурний розвиток особистості. Представлено зразки текстів, вправ і завдань, спрямованих на формування соціокультурної компетентності студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації.

Ключові слова: соціокультурний розвиток особистості, соціокультурна компетентність, соціокультурна змістова лінія, інтерактивні методи навчання, специфіка й особливості сучасних занять, ступінь соціокультурної освіченості, духовна зрілість носіїв мови.

Annotation. This article describes the importance of socially cultural development of student's personality at the Ukrainian language classes.

It includes specific character and peculiarities of modern know ledge. It is paid great attention to interactive methods of training which help to develop socially cultural development of personality. It comprises samples of texts, exercises and tasks which are directed to form socially cultural student's competence of educational establishments I-II degrees of accreditation.

Key words: socially cultural development of personality, socially cultural competence, socially cultural main link, interactive methods of training, specificity and peculiarities of modern knowledge, degree of social cultural knowledge, spiritual readiness of native speakers.

Постановка проблеми. Викладач-словесник має пам'ятати, що одне із завдань україномовної освіти є засвоєння студентами соціокультурного досвіду, утіленого в мовній формі. Важливість соціокультурного розвитку особистості задекларовано у багатьох вітчизняних освітніх документах. У них йдеться про те, що ключовим в нашій роботі має стати виховання поваги до мовленнєвих традицій українського народу, бажання унаслідувати ці традиції (А. Нікітіна).

Соціокультурний розвиток особистості студента у ВНЗ I-II рівнів акредитації – це послідовний процес, який можна розглядати як навчально-виховний результат, що становить ступінь соціокультурної освіченості й духовної зрілості носіїв мови. А високий рівень соціокультурного розвитку студента залежить від сформованості у нього соціокультурної компетентності.

Соціокультурна компетенція має бути спрямована на досягнення ефективної комунікативної поведінки, що формується через набуття вмінь усвідомлено використовувати знання культурного і соціального контекстів країни під час спілкування й сприятиме реалізації власної життєвої програми, визначенню свого місця й ролі в суспільстві (А.Ярмолюк).

Мета статті – розкрити суть соціокультурної компетентності, лінгвометодичних та психолого-педагогічних чинників, які сприяють духовно-інтелектуальному становленню мовної особистості студента в системі мовної освіти соціокультурного спрямування.

Виклад основного матеріалу. У психолого-педагогічних працях українських та зарубіжних дослідників Н. Журавльової, А. Маркової, А. Ярмолюк, О. Кучерук, О. Пометун, В. Редька

розглядаються важливі засоби засвоєння національних, загальнолюдських культурних і духовних цінностей, які регулюють стосунки між поколіннями, націями, сприяють естетичному розвитку особистості. Органічне входження її в соціум є соціокультурна змістова лінія. Вона передбачає формування соціокультурної компетентності.

За визначенням В. Сафонової, соціокультурна компетенція складається з трьох блоків знань: лінгвокраїнознавчих, соціально-психологічних (соціокультурних), культурологічних (країнознавчих).

Соціокультурна компетентність розглядається як здатність особистості засвоювати різноманітні культурологічні й соціолінгвістичні знання і готовність застосовувати їх для досягнення своїх цілей під час спілкування.

Пропонуємо показники володіння соціокультурною компетенцією: уміння ефективно застосовувати знання української мови із соціальною метою; знання основних правил ввічливості, уміння використовувати їх у відповідних ситуаціях; уміння з повагою ставитися до представників різних національних спільнот; уміння усвідомлено сприймати цінності й ідеали свого народу; виробляти стійку потребу в досконалому володінні мовою – важливий чинник активної життєвої позиції; уміння виявляти ініціативу під час вивчення мови.

Під час навчання на заняттях української мови в коледжі соціокультурна компетентність студента визначається за такими критеріями: ціннісне ставлення студента до соціокультурної інформації; використання соціокультурних знань; навички застосування соціокультурних знань і вмінь під час спілкування на заняттях інших навчальних предметів.

Для формування соціокультурного розвитку

особистості на заняттях української мови створюємо спеціальну систему навчання.

Так, наприклад, вже на першому занятті за темою: «Українська мова в світі» працюємо над функціонуванням української мови в світі, дізнаємося про межі її поширення та зусилля українців за кордоном, спрямовані на її збереження, відновлення і розвиток, формуємо у студентів свідоме ставлення до власного мовлення, спонукаємо скласти усні і письмові висловлювання на соціокультурну тему з використанням власного життєвого досвіду відповідно до визначеної комунікативної мети.

Наведемо приклади вправ, розроблених на основі текстів соціокультурної тематики.

Вправа 1. Прочитати текст. Прокоментувати ваше ставлення до українців за кордоном. Пояснити написання виділених слів і вживання розділових знаків. Витлумачити значення слова **діаспора**.

Українські діаспори. Неможливо, мабуть, одержати точні статистичні дані про кількість у різних країнах людей, коріння яких походить з України. Проте під час останнього перепису населення США, коли було дозволено визначати національне походження за бажанням, 730 056 американців записалися українцями. Значна частина їх рідною мовою вказала українську.

Союз українців у Великій Британії (СУБ) був створений на початку 1946 року. Це одне з найбільших українських громадських товариств Західної Європи, що налічує близько 2 500 членів і складається з 53-х відділів і 11-ти осередків. 55 приміщень СУБ стали центрами організованого культурного життя: тут розміщуються музеї, бібліотеки, школи українознавства та численні українські клуби, влаштовуються імпрези, сходи і засідання. Основний принцип культурницької праці СУБ полягає у підтримці українців і української мови.

Дякуючи українській діаспорі, було споруджено пам'ятник Тарасові Шевченку у Вашингтоні. Прогресивна громадськість світу: Канади, Аргентини, Австралії, Парижа, Палермо, Нью-Йорка – також спорудила монументи на честь великого сина українського народу Тараса Шевченка.

Евристична бесіда. В античній філософії – сукупність прийомів навчання за допомогою навідних питань, теорія такої методики.

Наука, що вивчає творчу діяльність.

Евристичний (частково пошуковий). Викладач формує проблему, поетапно вирішення якої здійснюють студенти під його керівництвом (при цьому відбувається поєднання репродуктивної та творчої діяльності студентів).

Евристична (запитальна). Мислення студентів творче, продуктивне.

Бесіда – діалогічний метод навчання, за якого викладач за допомогою вдало поставлених питань спонукає студентів відтворювати раніше набуті знання, робити самостійні висновки – узагальнення на основі засвоєного фактичного матеріалу.

Мета евристичної бесіди – розвиток творчого мислення студентів.

Запитання:

1. Які функції виконує українська мова в Україні?

2. Звідки вона походить?

3. Як розвивалася українська мова впродовж історичного шляху українського народу?

4. Що ви знаєте про українську діаспору і скільки громадян українського походження об'єднує східна та західна діаспора?

5. Про що вам говорять такі імена: Орест Субтельний, Євген Маланюк, Олена Теліга, Олег Ольжич, Іван Багряний? Доповніть цей ряд іншими іменами. Які твори названих письменників ви читали? Назвіть деякі з них, охарактеризуйте їхню тематику.

6. Як почували себе українські письменники за кордоном, порівняно з «радянськими», до початку 90-х років? Які художні твори стверджують вашу думку?

7. Як пояснити той факт, що у Канаді значно більше україномовних видань, ніж у сучасній Україні? Назвіть відомі вам українські періодичні видання.

8. Чи маємо ми підстави боротися за збереження української мови в Україні?

Словникова робота. Витлумачити значення слова

Діаспора – перебування значної кількості народу за межами країни його походження.

Рефлексія. Поміркуйте над тим, чи можете назвати себе патріотом України? Тільки тому, що ви – українці і у вас корінь слов'янський? Тільки тому, що спілкуєтесь українською мовою? Доповніть свої міркування висловлюваннями відомого українського поета Дмитра Білоуса. (див. картку).

Картка. Здрастуй, Слово, українська мово, здрастуй на межі тисячоліть! Квітни калиново й барвінково, запашна вічнозелена віть! Мовна зоряна світобудово, ворог твій – шовіністична тьма. Зникне десь одна-єдина мова – і уже гармонії нема. Тож несімо естафету гідно: в ріднім слові – мир і благодать. Ми як скарб нетлінний мову рідну мусимо нащадкам передати. Йди в тисячоліття, рідна мово, до сердець і душ людських доходь. Квітни калиново й барвінково, бо на те благословив Господь.

Вправа 2. Прочитати текст. Пояснити вживання великої букви. Назвати спонукальне речення, пояснити розділові знаки у ньому.

Взаємоперевірний диктант. На сесії Верховної Ради України прийнято Закон про мови. Ми піднялися на ще одну сходинку духовного, національного відродження. Головне тепер – привести Закон у дію,

допомагати йому виконувати все те добре, на що він здатний. Велика роль тут належатиме і засобам масової інформації, і нашому працюючому вчительству, якому доведеться навчати дедалі більше людей мови Кобзаря, і членам Товариства української мови імені Тараса Шевченка, і просто ентузіастам, людям найрізноманітніших професій.

Допомагаймо Законів – доброзичливо, наполегливо, творчо!

Робота в парах. Здійснити взаємоперевірку диктанту. Пояснити вживання великої букви. Назвати спонукальне речення, пояснити розділові знаки у ньому.

Робота в групах. Методичний прийом «Чарівна скринька». У «скриньці» запитання. Представник кожної малої групи («спікер») дістає звідти картку і разом з групою думають над відповіддю до запитання.

1. Який статус має українська мова в Україні? Коли і яким документом їй було надано такого статусу?

2. У якій статті Конституції України закріплено статус української мови як державної? Про що йдеться у цій статті?

3. У яких країнах світу існують українські діаспори? Витлумачте значення слова діаспора.

4. Чому мовній проблемі в Україні завжди надавалось і надається винятково важливого значення?

Рефлексія. Як ви вважаєте, чи можна депутатам Верховної Ради України виступати з трибуни російською мовою? Поміркуйте над тим, чи доречно тут висловлювання давньогрецького філософа: «Скільки я знаю мов, стільки разів я людина?»

Вправа 3. Прочитати текст. Подумати, що є ознакою культурної людини. Аргументувати свою думку.

Культура мови, думки, почуттів. Людина створила культуру, а культура – людину. Людина реалізується в культурі думки, в культурі праці й культурі мови. Культура – це не тільки все те, що створене руками й розумом людини, а й вироблений віками спосіб суспільного поведіння, що виражається в народних звичаях, віруваннях, у ставленні один до одного, до праці, до мови...

Чим міцніші зв'язки людини з культурою народу, тим більшого можна сподіватися від неї, як від громадянина, свідомого творця матеріальних і духовних благ, патріота й інтернаціоналіста.

Література:

1. Ярмолюк А. Формування соціокультурної компетенції старшокласників у процесі роботи над текстом/ А.Ярмолюк// Українська мова і література в школі.- 2008 - №7-8. – С.33-37.
2. Нікітіна А.В. Педагогічний дискурс учителя-словесника: [монографія]/ А.В.Нікітіна – К.: Ленвіт, 2013 – 338с.
3. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах. Підручник для студентів філологічних факультетів університетів/ За ред. М.І.Пентиліук. – К.: Ленвіт, 2005.
4. Симоненко Т. Нові форми проведення уроків з мови/ Т.Симоненко// Дивослово. – 1998, - №5, - С.23-28.

Суспільство завжди дбає про те, щоб його члени користувалися мовою не тільки як даним від природи даром, а свідомо як знаряддям найактивнішого розкриття своєї особистості. Мовний досвід індивідуума невіддільний від опори на літературну мову як акумулятор людських знань.

Мовна культура – це надійна опора у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів, вихованні діяльного, справжнього патріотизму.

(За В.Русанівським).

Завдання. Визначити головну думку, стиль тексту. Подумати над тим, що є ознакою культурної людини. Аргументувати свою думку.

Робота в групах.

Група 1. («Стилісти»). Виписати три словосполучення на підтвердження стильової приналежності тексту, зробити розбір за будовою.

Група 2. («Оперативні»). Виписати три словосполучення, вжиті в переносному значенні, зробити їх розбір за будовою.

Група 3. («Дизайнери»). Скласти три словосполучення з художньо-емоційним забарвленням (метафори, епітети), щоб ними можна було доповнити текст.

Рефлексія. Поміркуйте над тим, чи можна вас назвати культурною людиною. Як ви розумієте висловлювання давньогрецького вченого: «Ти говори, а я тебе побачу?» Чи можете ви вільно спілкуватися на різні теми? У яких ситуаціях відчуваєте труднощі спілкування?

Висновок. Отже, подані завдання сприяють формуванню соціокультурного розвитку особистості студентів, а також їх соціокультурної компетентності. На таких заняттях студенти не тільки отримують знання, пов'язані зі світовою, національною, регіональною культурою, цінностями, що визначають стосунки між людьми, між людиною і світом, а й виховують шанобливе ставлення до культурних надбань, дбайливе ставлення до рідної мови, відповідальне ставлення до рідномовних обов'язків. У них виникає бажання здійснювати свою діяльність у соціальному середовищі, уміння організувати власну діяльність, зокрема й мовленнєву, з урахуванням соціальних норм поведінки, здатність до життєтворчості в певному лінгвосоціумі. (О. Кучерук).

5. Горошкіна О.М. Формування мовної особистості учня/ Горошкіна О.М., Кузьмішина О.С., Мордавцева Н.В., Нікітіна А.В., Попова Л.О., Порохня Л.В., Рудіна О.М., Студенікіна В.П. – Луганськ: СПД Резніков В.С., 2009, - 304с.
6. Горошкіна О.М. Підручник як засіб формування соціокультурної компетенції учнів. / О.Горошкіна// Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. - №22. – Ч.П.- С.183-189.
7. Мацько Л.І. Українська мова в освітньому просторі: [навч.посібник]/ Л.І.Мацько. – К.: Вид-во НПУ імені Н.П.Драгоманова, 2009, - 607с.
8. Сафонова В.В. Коммуникативная компетенция: современные подходы к многоуровневому описанию в методических целях. Серия: О чем спорят в языковой педагогике/ Виктория Викторовна Сафонова. – М.: Еврошкола, 2004.
9. Новий тлумачний словник української мови (у трьох томах). Т.1, А-К/ Укладачі: В.В.Яременко, О.М.Сліпушко. – Київ, Вид-во «АКОНІТ», 2006. – 926с.
10. Жежера Е.А. Формирование социокультурной компетентности курсантов высших военно-учебных заведений в процессе изучения гуманитарных дисциплин: Автореф.дис... канд.пед.наук / Елена Анатольевна Жежера. – Челябинск, 2008.
11. Кучерук О. Соціокультурний розвиток учнів як лінгвометодична проблема / О. Кучерук// Українська мова і література в школі. – 2014 -№2. – С.2-7.